

Uyt de Studeer-Kamer van Hanso Hes

*(...) Die een seer lange reex van jaaren door Gods zeegen
Bereykt hadd', die met lust tot Gods onfeylbaar wegen
Genegen was steets aan, die yder tot een spoor
Van 't geest'lyk tempel-werk in Godes huys ging' voor (...)*

Gelegenheidsgedichten zijn van alle tijden en van elk denkbaar peil. De bovenstaande regels zijn gewrocht in 1708 bij het overlijden van Martha van Kinnema, de weduwe van Daniël de Blocq van Scheltinga. De bard die dit droeve feit aan de vergetelheid probeert te ontrukken is Hanso Hes, bedienaar van het goddelijke woord te Tjalleberd. Het blijkt niet het enige letterkundige wapenfeit te zijn van predikant Hes. Tresoar bewaart nog altijd een zevental werkjes van zijn hand: zes in het Latijn en één in de Nederlandse taal. Vijf van die renaissancistisch getinte letterkundige verpozingen staan rechtstreeks in verband met gebeurtenissen in de huiselijke kring van de Schoterlandse grietmansfamilie De Blocq van Scheltinga. Hoe hebben we het nu? De dichtende dominee als onversneden broodschrijver? Het ligt echter allemaal iets genuanceerder - laten we de erudiete Hes na drie eeuwen het voordeel van de twijfel geven.

Hanso Hes aanschouwt het levenslicht rond 1643 als zoon van Jacob Hansen Hes en Wyske Jans. Dat echtpaar trouwt te Leeuwarden in 1632, waarbij beide echtelieden afkomstig zijn uit de Friese hoofdstad. Bij de ondertrouw heet men de man “constabel van een regiment”. Jacob Hans Hes, generale konstabel in Friesland, betaalt in 1648 de benodigde zes goudgulden en weet zich dan burger van Leeuwarden.

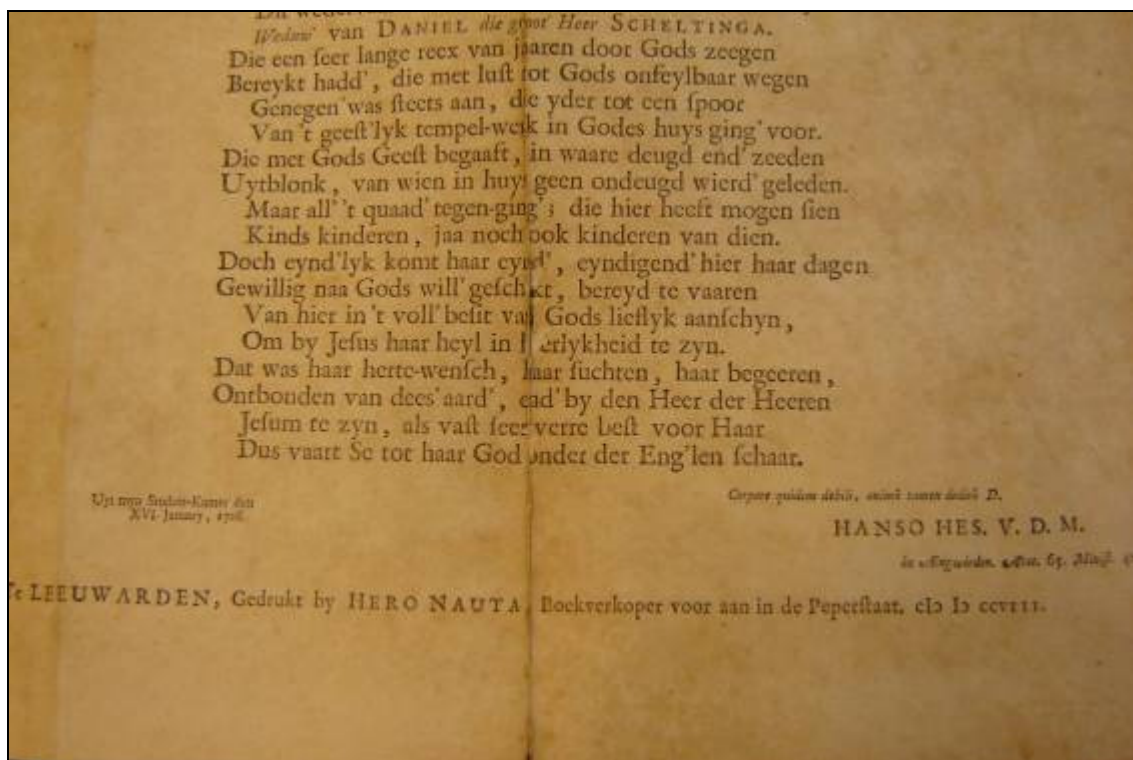
Zijn zoon Hanso Hes is – gelet op zijn inschrijving aan twee universiteiten - denkkelijk wel in Leeuwarden geboren, maar er is geen doop overgeleverd. Hij zou één van deze twee kinderen kunnen zijn: op 20 november 1642 en 19 januari 1644 wordt in Leeuwarden een Hans gedoopt, kind van een Jacob en een niet bij naam genoemde moeder. De familie Hes is zeker wel van Leeuwarden afkomstig, want op 1 oktober 1611 wordt daar een Jacob gedoopt als kind van Hans Hes. De moeder wordt dan niet genoemd, maar een zekere Fia Eelckes komt in 1627 voor als weduwe van Hans Hes. Een mogelijk familielid is Andries Hans Hes, die in 1604 te Leeuwarden trouwt met Sydts Rintkes. Hij is afkomstig van Sneek en konstabel van professie. Dat beroep oefent hij ook nog uit bij zijn tweede huwelijk in 1609. De vader van Hanso, Jacob Hans Hes, oefent een soortgelijk ambacht uit, want op 6 oktober 1659 heet men hem Konstabel-Generaal van Friesland.

De jonge Hanso Hes slaat een andere weg in. Hij krijgt zijn scholing aan het Leeuwarder gymnasium. Daarover is genoegzaam bekend: naast allerlei overgeleverde zinspreuken is verder duidelijk, dat hij in 1659 met een Leeuwarder stadspensie zijn studie bekostigt. Die toelage is hard nodig, want Hanso verliest al op jonge leeftijd zijn ouders. Op 1 oktober 1659 wordt een zekere Mathijs Harings benoemd tot curator over Hans Jacobs Hes (dan oud in het zeventiende jaar) en zijn zus, Jetske Jacobs Hes (in het negentiende jaar).¹ De jonge gymnasiast steekt nog datzelfde jaar onverdroten van wal met een studie, want “Hansonius Hes, Leovardiensis” studeert vanaf 1660 aan de Franeker Academie.² Hij vervolgt zijn opleiding aan de Groninger Universiteit, want op 29 augustus 1665 laat Hanso zich daar aan de theologische faculteit inschrijven.³

Domna in Christi ecclesia Leoverdiensi versae et orthodoxae religionis concionatoris et propugnatoris. Hij heeft ongetwijfeld meer schone letteren in het licht gebracht, want in 1686 verschijnt van hem *Plichten Voor Leraar en Gemeente. Voorgesteld in een Predicatie over I. Petri 5: Vers 2. Ter gelegentheyd van een bevestinge van een nieuw-beroeven Dienaar J.C. in de Gemeente van Nieuw-Brongerga, anders gemeenlijk genaamt de Knijpe, ende gepredikt Door Hanso Hes, Predikant in AEngwirden.*⁶

Op de één of andere manier moet uit de predikant Hes in de loop van de tijd een heuse gelegenheidsdichter gegroeid zijn. Staat hem daarbij slechts plat en maatschappelijk gewin voor ogen? Denkelijk toch niet, want dan is het meer aannemelijk, dat we gedichten zouden zien rond de grietman van Aengwirden, Jacobus van Bouricius. Hanso Hes schrijft echter over de grietmansfamilie in de aanpalende grietenij Schoterland en ongetwijfeld liggen daar contacten in de familiale sfeer aan ten grondslag: via zijn vrouw is Hanso namelijk gelieerd aan de families De Blocq van Scheltinga en Kinnema.

Wie zijn toch die hoogwelgeboren mensen, die hem de pen steeds weer doen opnemen? Hoog tijd, om ze eens nader onder de loep te nemen. Daniël de Blocq van Scheltinga wordt geboren te Leeuwarden in 1621 als zoon van Livius Dircksz. van Scheltinga, doctor en advocaat voor het Hof van Friesland, en Anna Daniëlsdr de Blocq. Daniël is ontvanger-generaal der consumptiën (1644-1648), curator van de Franeker Academie (1686-1703), gecommiteerde ter Admiraliteit te Harlingen en grietman van Schoterland. Hij trouwt te Leeuwarden in 1645 met Martha van Kinnema, geboren te Leeuwarden in 1624 als dochter van Cornelis Kinnema en Romkje Fockens.

Hanso Hes boekstaaft dus enkele keren het lief en leed in de familie De Blocq van Scheltinga. Het vroegst overgeleverde bewijs daarvan dateert van 1698. Bij Melchisedek Olingius verschijnt dan *Gratulatio in natalitia nobilissimi Danielis de Blocq a Scheltinga*. De toon is letterlijk gezet, want ter gelegenheid van het huwelijk te Heerenveen op 19 mei 1700 van Martinus van Scheltinga (1666-1742) en Amilia Mennodr van Coehoorn, dochter van Menno van Coehoorn en Magdalena Scheltinga, vloeit de dichtader van Hes opnieuw: *Epithalamium*

famae ac honori Martini à Scheltinga, Schoterlandiae praefecti sponsi, et Amiliae à Coehoorn, sponsae, concelebratum die XIX Maii MDCC.

Maar niet alleen bij de blijde gebeurtenissen in de Schoterlandse grietmansfamilie laaft de Aengwirder predikant zich aan de schone letteren. Hij waagt zich ook aan de funeraire poëzie. Bij het overlijden van de *pater familias*, te Heerenveen op 7 januari 1708, schrijft Hanso Hes zijn *Phalaecus feralis in obitum Danielis de Blocq à Scheltinga denati XXVII januarii MDCCIII*. Ook bij het verscheiden van schoondochter Amalia van Coehoorn op 21 maart 1708 doet Hes weer troostrijk van zich spreken met *Lessus alcaicus in lacrumabiles exequias matronae Amiliae a Coehoorn conjugis Martini a Scheltinga, territorii quod dicitur Schoterland praefecti denatae XXI die Martii MDCCVIII*. Nog in datzelfde jaar overlijdt ook de oude Martha van Kinnema, op de gezegende leeftijd van 84 jaren. Ook hier neemt Hanso Hes weer de pen op, dit keer echter in het Nederlands: *Ter gedachtenisse van Martha van Kinnema, weduwe van Daniel de Blocq van Scheltinga, Oud-Grietman over Schoterland*.

Opkomst en ondergang van geslachten en mensen zijn eveneens van alle tijden. In 1715 gaat Freerkje van Gualteri ad patres. Hanso zelf wordt emeritus wegens zwakheid en nagenoeg geheel verlies van zijn geheugen en hij wordt in 1719 verenigd met zijn voorouders. Ons rest de afronding en wat wij er nu, na driehonderd lange jaren, mee aan moeten. Wat prikkelt is niet de vraag, of er in de zeventiende eeuw in Friesland gedicht wordt, want dat staat buiten kijf. De kwestie is eerder: hoeveel en op welke manier? Bestaat de letterkundige Renaissance in het Friesland van de zeventiende eeuw? Het heeft er zeker de schijn van, want men dichtte aan het hof van de Friese Nassaus bij speciale gelegenheden dat het een aard had. Uiteraard laten anderen in die dagen dat rondborstige en warme licht van de hoofdstedelijke hofcultuur graag op zich afstralen en zo kan het gebeuren, dat ook de regenten op het platteland zich in rijm en metrum laten vereeuwigen - de overgeleverde gedichten van Hanso Hes fluisteren het ons toe.

0.152

PHALÆCUS FERALIS

I N

O B I T U M

Nobilissimi, Amplissimi, Consultissimique Dni, Dni,

DANIELIS de BLOCQ

à

S C H E L T I N G A.

J. V. D. (*dum viveret*) Illustris Athenæi Frisæ Curatoris Solertissimi, Territorii, quod dicitur *Seboerland*, Ex-Prefecti Gravissimi, omnique Frisæ Patriciorum Officiorum genere maximò cum honore Functi, nec non ob varia eaque præclara in Rempubl. merita Incltyti, Insignis Patriæ Patris.

Piè placidèque Denati XXVII. Januarii, ac Honorificè Inhumati XIII. Februarii, Dominorum Sylvis An. c17 13 cc111.

L E O V A R D I Æ,

Ex Officinâ HERONIS NAUTÆ, Bibliopolaræ & Typographi. c1 13 cc111.

Provinciale
Bibliotheek
van
Friesland

Pb 17302

Nico van der Woude

¹ Histoarysk Sintrum Ljouwert, w4, fol. 26vo.

² Fockema Andreae, S.J en Meijer, Th. J. (ed.), *Album studiosorum Academiae Franekerensis (1585-1811, 1816-1844): naamlijst der studenten*. Franeker, 1968, p. 182, nr. 6223.

³ *Album studiosorum academiae Groningae*. Uitgegeven door het Historisch Genootschap te Groningen. Groningen, 1915, kol. 97.

⁴ Histoarysk Sintrum Ljouwert, Groot-consentboeken ee24, fol. 129.

⁵ Romein, T. A., *Naamlijst van predikanten, sedert de hervorming tot nu toe, in de hervormde gemeenten van Friesland*. Leeuwarden, 1886-1888, p. 149 en 603.

⁶ Geciteerd via: Boeijinga, G., Het boekdrukkersgeslacht Olingius. In: *Genealogysk Jierboek* 2004, p. 8.